

12

PRINSIPPER

for å lære barn og unge
om trafikk og mobilitet

God praksis til inspirasjon

Prinsippene følger formelle krav. Til grunn ligger kunnskap om hvilke tiltak som har best effekt.

INNHOOLD

Prinsippene på 1–2–3	4
Forord	6
Mål og målgrupper	7
Definisjoner	8
Styrke og samordne	9
Barnas transportplan	10
Opplæring – en del av nullvisjonen	11
Læreplanverk og bestemmelser i barnehage og skole	12
12 prinsipper for god trafikk- og mobilitetsopplæring	14
Område 1 – trafikkopplæring for alle	16
Område 2 – ansvar og støtte	22
Område 3 – høy kvalitet	28
Område 4 – motivasjon, deltakelse og kompetanse	34
Internasjonale forpliktelser	40
LEARN!	41
Henvisninger	42

OPPLÆRING FOR ALLE

Kontinuitet og progresjon

- 1 gjennom hele utdanningsløpet
- 2 progresjon hele veien
- 3 strategiske og operasjonelle mål

HØY KVALITET

Trafikkopplæringen

- 7 er kunnskapsbasert og oppdatert
- 8 har mål som kan evalueres
- 9 inkluderer elevenes innsikt og egen-vurdering

ANSVAR OG STØTTE

Barnehager og skoler

- 4 tar ansvar og får støtte
- 5 trafikkopplæring inngår i lokale årsplaner
- 6 rutiner for å følge opp og rullere planer

12 prinsipper på 1-2-3

MOTIVASJON

Deltakelse og kompetanse

- 10 barn og unge har rett til medvirkning
- 11 foreldre og andre aktører støtter og deltar
- 12 godt grunnlag for lærerstudenter

FORORD

Opplæring er en viktig del av nullvisjonsarbeidet. I Nasjonal transportplan står det at barn skal kunne ferdes trygt i trafikken, blant annet gjennom trafikk- og mobilitetsopplæring. Et kapittel i planen er Barnas transportplan, skrevet for barn og unge og med innspill fra disse målgruppene. Både fysisk tilrettelegging og opplærings-tiltak er omtalt i Barnas transportplan.

European Transport Safety Council (ETSC) er en ideell organisasjon som arbeider for å redusere antall drepte og skadde i trafikken. Et av deres prosjekter heter LEARN! (Leveraging Education to Advance Road safety Now!), og Trygg Trafikk representerer Norge i arbeidet. Målet er å styrke trafikkopplæringens omfang og kvalitet.

LEARN! lager rapporter, holder seminarer og driver et nettsted. En av rapportene, Key Principles for Traffic and Mobility Education, inneholder nøkkelpinsipper beregnet på myndigheter og andre og beslutningstakere. Les mer om LEARN! på side 41.

Henvisninger er samlet på side 42.

The LEARN! Key Principles er omtalt i Nasjonal tiltaksplan for trafiksikkerhet på vei 2022–2025. Norge ligger relativt godt an i forhold til mange av anbefalingene, men også vi kan bli bedre. Derfor lager vi prinsipper og anbefalinger som er tilpasset norske forhold. Arbeidet er forankret i Nasjonal tiltaksplan for trafiksikkerhet på vei 2022–2025 (tiltak 47):

Trygg Trafikk vil, i samarbeid med Utdanningsdirektoratet, Statens vegvesen og andre relevante myndigheter og aktører, utrede hvordan trafikk- og mobilitetsopplæringen for barn og unge kan samordnes og styrkes.

Den norske utgaven gir en oversikt over prinsipper, anbefalinger og eksempler på god praksis. På tryggtrafikk.no er det mer utfyllende tekst om faglig bakgrunn, læreplaner i barnehage og skole og systemtiltak som Hjertesone og Trafikksikker kommune. Prinsippene er grundigere beskrevet med flere eksempler på god praksis.

Trygg Trafikk har hovedansvar for rapporten. Utdanningsdirektoratet og Statens vegvesen har deltatt aktivt i hele prosessen.

MÅL OG MÅLGRUPPER

Barn og unge skal få kompetanse som gir dem et godt grunnlag for å velge sikre, aktive og bærekraftige transportmåter. Rapporten er basert på nyere forskning om barns risikoforståelse og på kunnskap om hvilke opplæringstiltak som har best effekt. Rapporten fremhever gevinster ved at barn og unge deltar aktivt med rett til medvirkning. Anbefalingene er i tråd med Barnas transportplan og planverk for barnehage og skole.

Arbeidet understreker betydningen av systematikk og samordning og er en støtte i arbeidet med Hjertesone, Trafikksikker kommune og Trafikksikker fylkeskommune.

Primært er målgruppen beslutningstakere, både politikere og myndigheter på nasjonalt, fylkeskommunalt og kommunalt nivå. Samordning forutsetter tverrsektorielt arbeid. Anbefalingene er særlig relevant for oppvekst- og utdanningssektoren, men også for ansatte med ansvar for folkehelsearbeid. Skole- og barnehageeiere, rektorer og styreere er målgrupper. I tillegg kan mange andre aktører ha nytte av anbefalingene. Det gjelder ansatte og foreldreutvalg i barnehager og skoler, elevråd, kommunale ungdomsråd, organisasjoner og lærerutdanninger.

DEFINISJONER

Vår definisjon av trafikk- og mobilitetsopplæring er i tråd med LEARN! og omfatter tiltak som påvirker barn og unge til sikker atferd i trafikken. Opplæringen har flere dimensjoner. Barn og unge skal

- få kunnskap og forståelse av trafikkregler og trafikale forhold
- forbedre ferdigheter med trening og erfaring
- utvikle ansvarlige holdninger og motivasjon for å bidra til trafikk-sikkerhet
- ha et godt grunnlag for å velge sikre, aktive og bærekraftige transportmåter

Å ferdes i trafikken vil alltid innebære en viss risiko for ulykker og skader, og barn må gradvis lære å håndtere denne risikoen. Trafikkopplæring legger grunnlaget for at barn og unge kommer seg rundt på egen hånd. Et barnevennlig oppvekstmiljø er et sted hvor barna har mange leke- og aktivitetsmuligheter. Økt aksjonsradius gjør det lettere å delta på fritidsaktiviteter og frilek med jevnaldrende, noe som betyr mye for utvikling og helse på kort og lang sikt.

Effekten av trafikk-sikkerhetstiltak ses ofte i sammenheng med reduksjonen i antall ulykker og dødsfall. Når det gjelder trafikkopplæring, må vi i tillegg se etter endringer i atferd. Kunnskap, ferdigheter og holdninger påvirker hvordan vi oppfører oss i trafikken, og det er en sammenheng mellom atferd og risikoen for å bli involvert i en ulykke. Endringer i kunnskap, ferdigheter, motivasjon og atferd er derfor nyttige parametere for å måle effekten av trafikkopplæring. Vi må utforme tiltak som er kunnskapsbasert, og det er viktig å evaluere både effekt og prosess. Selvinnsikt og refleksjon inngår i denne definisjonen.

Systematisk trafikkopplæring er viktig ut ifra to begrunnelser. Den ene er at barn og ungdom skal lære hva som er sikkert, og hva som er farlig, slik at de unngår ulykker i et kortsiktig perspektiv. Den andre er å ha et langsiktig forebyggende perspektiv der etablering av gode vaner og utvikling av sikkerhetskultur i et dannelsesperspektiv, står sentralt.

I anbefalingene er trafikk- og mobilitetsopplæring forkortet til trafikkopplæring.

STYRKE OG SAMORDNE

Meld. St. 40 2015–2016 Trafikk-sikkerhetsarbeidet – samordning og organisering – omhandler tverrsektorielle utfordringer i arbeidet. Trafikk-sikkerhet favner langt utover veimyndighetenes ansvarsområder, og et godt samarbeid på tvers av sektorer blir stadig viktigere ettersom lavere ulykkestall gjør det mer utfordrende å finne effektive og målrettede tiltak for å få ned antall ulykker.

Stortingsmeldingen redegjør for områder der forbedret tverrsektoriell samordning kan bidra til ytterligere forankring og målretting av trafikk-sikkerhetsarbeidet. Den beskriver hovedtrekk ved ulykkesbildet, fremtidige utfordringer, sentrale aktører, tiltak og virkemidler. Trafikkopplæring av barn og unge er et område med særlig potensial for å styrke dette arbeidet.

BARNAS TRANSPORTPLAN

Barnas transportplan inngår som en del av Nasjonal transportplan. Med barn menes her både barn og unge. Planen bygger på innspill fra målgruppene. Det som er viktig for dem, er trygge skoleveier, miljøvennlig transport og bedre muligheter for å komme seg frem på egen hånd. I Meld.St.20 Nasjonal transportplan 2022–2033 står det blant annet at

Nyere forskning i regi av ulike forskningsmiljøer som SINTEF og Nord universitet/NTNU har eksempelvis resultert i ny kunnskap om barns begrensede evne til å orientere seg, forstå fart og bruke oppmerksomheten riktig i trafikken.

Det er flere gode grunner til at flest mulig barn bør sykle eller gå til skolen og fritidsaktiviteter. Mindre foreldrekjøring reduserer biltrafikken, barna får viktig trafikktraining, og økt sykling og gange er positivt for folkehelse, klima og miljø. I Barnas transportplan er det satt som mål at 80 prosent av barn som bor nærmere enn 4 km fra skolen, skal sykle og gå til og fra.

Barns behov og deres involvering i samfunnsplanleggingen er omtalt i FNs barnekonvensjon, Norges grunnlov, plan- og bygningsloven og rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planlegging (RPR-BU). Oppfølgingen av dette varierer i planlegging av ny infrastruktur. Forskrift for Miljørettet helsevern i barnehager og skoler løfter også dette perspektivet ved å utvide og konkretisere informasjonsplikten og inkludere barn og elever blant de som skal informeres (§17-1). Fra 2020 skal alle kommuner og fylkeskommuner ha opprettet et ungdomsråd eller annet medvirkningsorgan for ungdom (13–19 år), jf. kommuneloven §5-12. Formålet er å bidra til å sikre bred, åpen og tilgjengelig medvirkning i saker og prosesser som gjelder ungdom. Rådet kan også ta opp saker på eget initiativ. Elevråd og skolemiljøutvalg er et lovpålagt organ i alle barne- og ungdomsskoler.

OPPLÆRING – EN DEL AV NULLVISJONEN

// Det er et paradoks at trafikkopplæringen avtar i aldersgruppene der ulykkestallene øker.

Trafikkopplæring bidrar til å utvikle ansvarlige trafikanter og anses som en viktig del av nullvisjonen, sammen med tiltak rettet mot kjøretøy, infrastruktur og kontrollvirksomhet. Barn og ungdom er trafikanter hver dag, som passasjerer, fotgjengere, syklist eller elsparkesyklister. Trafikksikkerhet angår alle og er et felles ansvar.

Antall alvorlige ulykker i Norge med barn og unge har over tid gått ned, men det krever innsats å opprettholde – og helst forbedre – den positive utviklingen, også for nye generasjoner. Hvis flere skal sykle og gå til skolen, må vi styrke innsatsen for å unngå flere ulykker. Det gjelder både fysisk tilrettelegging og opplæring. Vi har liten kunnskap om skadetall for barn som myke trafikanter. Barn feilsikres i bil og buss, og mange opplever skoleveien som utrygg. Antall drepte og hardt skadde ungdommer har gått ned, men fortsatt er ungdom mer utsatt for ulykker enn andre grupper. Det er en utfordring at trafikksikkerhet ikke alltid inngår som en naturlig del av samarbeidet mellom hjem, barnehage og skole. Gjennom utdanningssystemet når vi mange, i hvert fall til og med ungdomsskolen. Kartlegginger viser at det er mest trafikkopplæring på de laveste klassetrinnene. Det er et paradoks at trafikkopplæringen avtar i aldersgrupper der ulykkestallene øker.

Hvis gode vaner etableres tidlig, legges grunnlaget for at barn vokser opp til å bli ansvarlige trafikanter. Trafikkopplæring forbereder barn og unge på nye trafikanroller når de blir eldre og mer utsatt. Forutsetningen er at det er kontinuitet og progresjon gjennom hele oppveksten.

Mange er involvert og bidrar i trafikksikkerhetsarbeidet. De lave ulykkestallene i Norge er et resultat av arbeidet til en rekke aktører: statlige, fylkeskommunale og kommunale etater i kombinasjon med organisasjoner og virksomheter. Fra myndighetenes side er det ikke bare samferdsels- og justis-, men også utdannings- og helsesektoren som engasjerer seg. Det tverrsektorielle samarbeidet går på tvers av forvaltningsnivåene og skjer både sentralt og lokalt. Denne norske samarbeidsmodellen sikrer en hensiktsmessig organisering av innsatsen.

Trafikkopplæring er et langsiktig arbeid. Måltrettede og tilpassede tiltak for barn og ungdom krever kunnskap om deres forutsetninger som trafikanter. Hver aldersgruppe har forskjellige utfordringer, men alle trenger kunnskap om hva som skaper en sikkerhetskultur. Voksne er viktige rollemodeller. Barn og unge påvirkes av hvordan deres foreldre kommer seg til barnehagen, skolen, arbeid og fritidsaktiviteter. Både holdninger og handlinger smitter over og blir en del av vanene barn og unge tar med seg.

LÆREPLANVERK OG BESTEMMELSER I BARNEHAGE OG SKOLE

Kunnskapsløftet angir elevenes ønskede kompetanse etter visse klassetrinn, men styrer ikke detaljerte læringsmål. For å sikre at alle barn og unge får trafikkopplæring med kvalitet og progresjon, må vi ha materiell som veileder og viser hvordan dette best kan gjøres. Internkontrollsystemet skal sikre at skader og ulykker forebygges. Trafikkopplæring skjer i stor grad gjennom daglige praksiser og rutiner.

Kort oversikt over bestemmelser som setter rammer for trafikkopplæringen:

Internkontroll for barnehage- og opplæringssektoren skal fremme helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold samt forebygge sykdom og skade. Av spesiell interesse for denne rapportens tema er paragrafen om sikkerhet og helsemessig beredskap. Skader og ulykker skal forebygges, og alle skal ha rutiner og utstyr for å håndtere ulykkesituasjoner. Slike rutiner skal være kjent for alle, medregnet barn og elever. Kommunedirektøren og private barnehage- og skoleeiere har ansvar for internkontrollen.

Rammeplan for barnehagen er en forskrift til barnehageloven som beskriver hva barnehagen skal inneholde og hvilket ansvar personalet har. Alle barnehager skal bygge arbeidet sitt på det som står i Rammeplanen. Barnehagens rammeplan har «trygg ferdsel» som en del av fagområdet nærmiljø og samfunn.

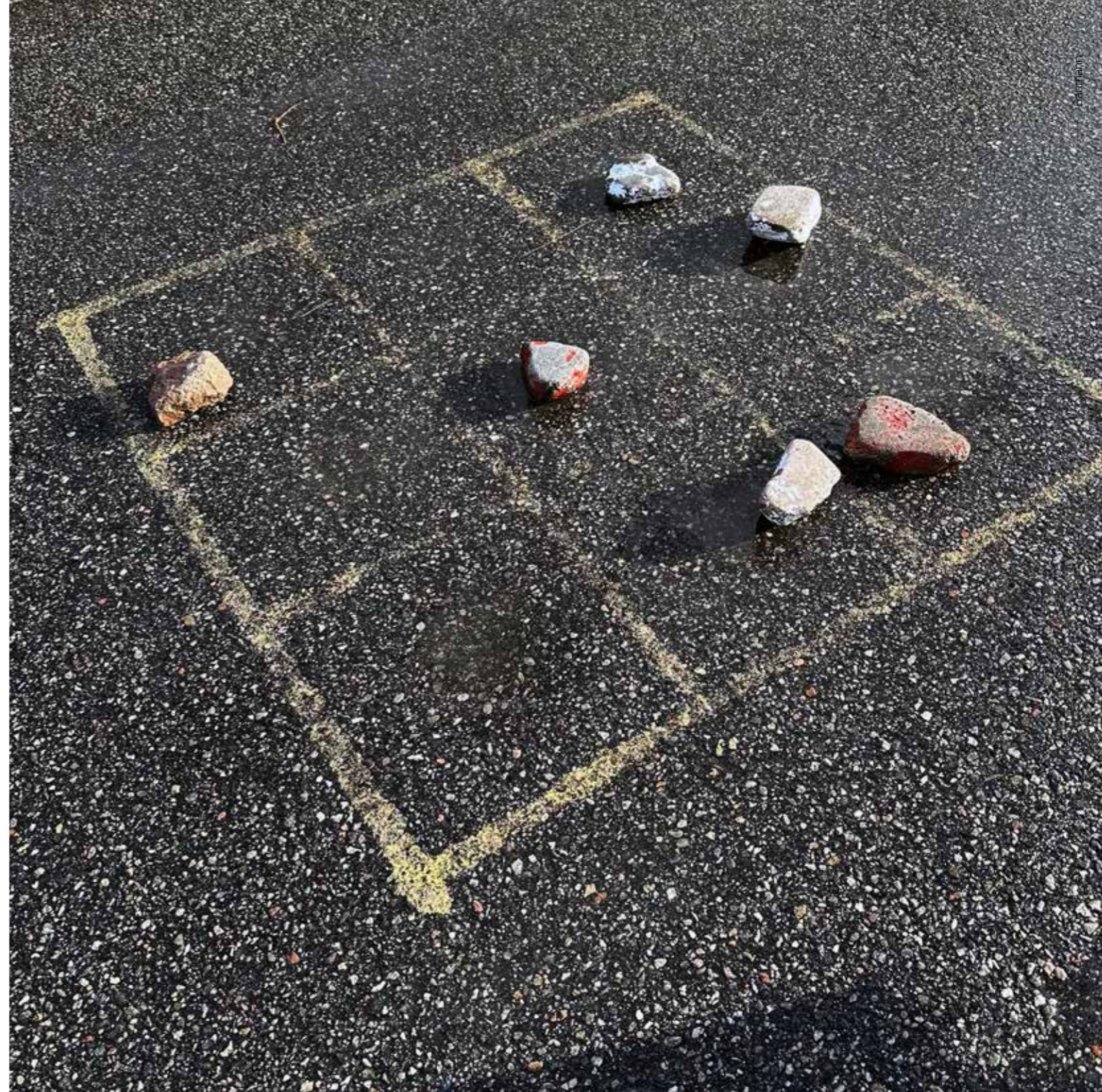
Rammeplan for SFO er en forskrift som gjelder for arbeidet i skolefritidsordningen. SFO skal legge til rette for lek, kultur- og fritids-

aktiviteter med utgangspunkt i alder, funksjonsnivå og interesser hos barna samt gi barna omsorg og tilsyn. Trafikkopplæring kan inngå i hvordan lokalmiljøet brukes i barns frilek, utforskning og fysisk aktivitet.

Læreplanverket for grunnskolen består av overordnet del, fag- og timefordelingen og læreplaner i fag. Dette er forskrifter til opplæringsloven og skal styre innholdet i opplæringen. Overordnet del er felles for grunnskole, videregående opplæring og voksenopplæring. Læreplanverket beskriver kompetansemål og grunnleggende ferdigheter. På barnetrinnet er kompetansemålene for trafikkopplæring i faget kroppsøving, men det tverrfaglige aspektet er understreket. Trafikk kan inngå i flere fag og i de tre temaene folkehelse og livsmestring, bærekraftig utvikling og demokrati og medborgerskap.

Valgfaget trafikk på ungdomstrinnet utgjør 57 timer og har en egen læreplan. Trafikkopplæringsforskriften legger rammene for trafikalt grunnkurs som en integrert del av valgfaget. Kravene i trafikkopplæringsforskriften og læreplanen for valgfaget må være oppfylt.

Læreplaner for videregående opplæring omfatter videregående skole og yrkesopplæring i bedrifter. Videregående skole består av studieforberedende og yrkesfaglige studieprogrammer. I videregående opplæring er det ikke eksplisitte kompetansemål for trafikkopplæring, men trafiksikkerhet kan inngå i flere fag og i de tre temaene folkehelse og livsmestring, bærekraftig utvikling og demokrati og medborgerskap.

12 PRINSIPPER FOR GOD TRAFIKKOPPLÆRING

Prinsippene følger planverk og bestemmelser i barnehage og skole og bygger på kunnskap om barns risikoforståelse. Anbefalingene inviterer til samarbeid og følges av gode eksempler til inspirasjon. La barn og unge ta seg frem på en aktiv, sikker og bærekraftig måte.

OMRÅDE 1

TRAFIKKOPPLÆRING FOR ALLE

- 1 Alle barn og unge får trafikkopplæring gjennom hele utdanningsløpet.
- 2 Barnehagens og skolens planverk sikrer progresjon i trafikkopplæringen.
- 3 Trafikkopplæringen har strategiske og operasjonelle mål.

OMRÅDE 2

ANSVAR OG STØTTE

- 4 Barnehager og skoler tar ansvar og får støtte til å drive god trafikkopplæring.
- 5 Trafikkopplæring inngår i lokale årsplaner i barnehager og skoler.
- 6 Barnehager og skoler har gode rutiner for å oppfølge opp og rullere planer.

OMRÅDE 3

HØY KVALITET

- 7 Trafikkopplæringen er kunnskapsbasert og oppdatert.
- 8 Trafikkopplæringen har mål som kan evalueres.
- 9 Elevenes selvinnsett og egenvurdering inngår i opplæringen.

OMRÅDE 4

MOTIVASJON, DELTAKELSE OG KOMPETANSE

- 10 Barn og unge deltar aktivt med rett til å medvirke.
- 11 Foreldre, organisasjoner og andre aktører støtter og deltar.
- 12 Studenter i lærerutdanningene har et godt grunnlag for å gi barn og unge trafikkopplæring.

TRAFIKKOPPLÆRING FOR ALLE

PRINSIPPER

- 1 Alle barn og unge får trafikkopplæring gjennom hele utdanningsløpet.
- 2 Barnehagens og skolens planverk sikrer progresjon i trafikkopplæringen.
- 3 Trafikkopplæringen har strategiske og operasjonelle mål.

ANBEFALINGER – nasjonalt | fylkeskommunalt | kommunalt nivå

- Fortsett å omtale trafikkopplæring som en tydelig del av nullvisjonen med klare mål og tiltak i Nasjonal tiltaksplan for trafikkikkerhet på vei samt i regionale og kommunale planer.
- Samferdselsmyndighetene har hovedansvar for trafikkikkerhet, men trafikkopplæringen i barnehage og skole må forankres hos utdanningsmyndighetene på nasjonalt nivå, fylkes- og kommunenivå.
- Del eksempler på god praksis og lag systemer for veiledning og oppfølging, for eksempel tiltak som Trafikkikker kommune, Trafikkikker fylkeskommune og Hjertesone.
- Vis hvilke muligheter som ligger i barnehagens rammeplan og i Kunnskapsløftet for å gi trafikkopplæring av god kvalitet med kontinuitet og progresjon gjennom hele utdanningsløpet.
- Sikre at trafikkikkerhet er en viktig del av internkontrollsystemet til barnehager og skoler.
- Hjelp skoler til å organisere arbeidet på hensiktsmessige måter, for eksempel gjennom Trafikkikker kommune og Trafikkikker fylkeskommune.
- Følg Trygg Trafikk plan for innhold og progresjon i trafikkopplæringen. Planen omhandler temaer som fotgjengere, syklist, passasjerer, barns egenstyrte mobilitet, fart, rus, oppmerksomhet og sikkerhetsutstyr. Skissen må tilpasses lokale trafikkforhold, barnas forutsetninger og aktuelle pågående tiltak.

Eksemlene viser muligheter som ligger i barnehagens rammeplan og i Kunnskapsløftet for å gi trafikkopplæring av god kvalitet med kontinuitet og progresjon.

Eksempler på god praksis

EKSEMPLER TIL PRINSIPP 1 Alle barn og unge får trafikkopplæring gjennom hele utdanningsløpet

Regional plan for mobilitet for Agder 2023-2033

Sammen gjør vi reisen enkel, trygg og grønn. Sitat fra planen:

Forebyggende arbeid og tidlig innsats har dokumentert positiv effekt. Det er derfor viktig å identifisere grupper med forhøyet risiko i trafikken, slik at det kan settes inn målrettede tiltak for disse gruppene. Trafikkikkerhetsproblemer er vidt forskjellige både i omfang og karakter i de ulike kommunene. Trafikkikkerhetsplanene har som hovedfunksjon å være styringsverktøy for et målrettet trafikkikkerhetsarbeid i kommunen. Det er viktig at det er en rød tråd i arbeidet, fra nasjonalt til lokalt nivå.

Plan for grønn mobilitet og trafikkikkerhet 2019-2029 i Strand kommune i Rogaland

Her er blant annet Trafikkikker kommune, trafikkopplæring og Barnetrakk omtalt i en samlet strategi for å få flere til å sykle og gå på en trygg måte.

1 Eksemlene viser hvordan trafikkopplæringen er en naturlig del av planverket på fylkeskommunalt og kommunalt nivå.

EKSEMPLER TIL PRINSIPP 2 Barnehagens og skolens planverk sikrer progresjon i trafikkopplæringen

Trafikkopplæringen i barnehagen og overgang barnehage-skole

Barnas Trafikkklubb er barnas, barnehagens, småskolens og foreldrenes verktøy for å utforske, øve, leke og lære om trafikk, slik at barna lærer hva som er trygt, og hva som er farlig. Klubben har en nettside som er tilgjengelig for alle. Fagområdene er knyttet til Rammeplanen for barnehagen, SFO og Kunnskapsløftet og viser progresjon fra de yngste til de eldste.

Trafikkopplæring på sykkel, progresjon på barnetrinnet

Sykkeldyktig er et samarbeid mellom NAF, Syklistforeningen og Trygg Trafikk og er en læringsressurs som består av et digitalt læreverk, filmer, kontrolloppgaver og praktiske sykkeløvelser.

Eksempler på god praksis

Trafikkopplæring på ungdomstrinnet og i videregående opplæring

Læringsressursene i Underveis er bygget på læreplanverket som består av overordnet del, fag- og timefordelingen og læreplaner i fag. Dette er forskrifter til opplæringsloven og skal styre innholdet i opplæringen.

Læringsmålene er rettet mot læreplaner og kompetansemål i fag, og tilpasset lærere i ungdomsskole og videregående opplæring.

På ungdomstrinnet: trafikk som samspill og risikoforståelse

Innholdet handler om trafikkregler, trafikken som samspill, aktiv og sikker transport, rus og oppmerksomhet. Forstå betydningen av å bruke sikkerhetsutstyr som refleks, hjelm og bilbelte.

I videregående opplæring: ansvarlige valg og nye trafikantholder

Her videreføres temaene fart, rus, oppmerksomhet og sikkerhetsutstyr. Høyere grad av refleksjon og risikoforståelse, også når det gjelder trafikantholder i flere typer kjøretøy.

V722 Kommunale trafiksikkerhetsplaner

Staten vegvesen har en rekke veiledere til hjelp i trafiksikkerhetsarbeidet – som V722. Den oppdateres jevnlig og er en god støtte for å utarbeide kommunale trafiksikkerhetsplaner. Veilederen knytter lokalt arbeid til nasjonale satsinger og har en konkret tiltaksliste. Under trafikktiltak finner du tips og anbefalinger for tiltak rettet mot barn og unge. Du får gode råd om hvordan dere kan jobbe systematisk ved å prioritere, planlegge, følge opp og evaluere. Vedleggene gir god oversikt over støtteordninger, mål og verktøy.

Trafikkopplæring i grunnskolen og for flyktninger

Skolene i Gloppen kommune i Vestland har en felles trafiksikkerhetsplan. De bruker kompetansemålene i Kunnskapsløftet, kriteriene for Trafiksikker kommune og forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler. Det foreligger en plan for temaer på foreldremøter spesifisert for hvert klassetrinn: kjøring, regler for å sykle til skolen, refleks, sykkelopplæring, gode holdninger til oppførsel langs veien, på holdeplasser og rundt skolens område. Trafiksikkerhetsplanen viser innhold og progresjon i opplæringen. Eksempler: aktsomhet, sikkerhetsutstyr i bil og på sykkel, refleks, skilt og regler, skolens sykkelreglement, hjelpåbud, førstehjelp, naturfaglige begreper, diskusjon, refleksjon og risikoforståelse. I tillegg har de inkludert Trafiksikkerhetsopplæring for flyktninger i introduksjonsprogrammet som kommunen har ansvar for. Sitat fra trafiksikkerhetsplanen:

“ Sidan deltakarane våre er vaksne, og mange går eller sykklar til og frå skulen, er tema vaksne og barn som mjuke trafikantholder sentralt. I læreplanen i norsk og samfunnskunnskap for vaksne innvandrarakar, finn vi læringsmål som omhandlar trafikk: Elevane skal lære om transport i lokalmiljøet og enkle trafikkreglar. Delar av opplæringa skal vere knytt til kvardagen og det lokale miljøet til elevane. Læreplanen skriv vidare at elevane skal lære om daglege gjeremål som til dømes transport til og frå skule og barnehage.

Mange av elevane våre er foreldre, så foreldrerolla i høve trafikk, er eit anna aktuelt tema. I tillegg har opplæringssenter hatt trafikkopplæring i mange år, organisert som eit valfag, for dei som skal ta sertifikat [...]

Organisering av trafikkopplæringen i videregående skole

Agder har et tiltak kalt trafiksikkerhetsambassadører. Målet er å sikre at alle elever og trinn i videregående skole får kontinuerlig læring og trening i å opptre sikkert i trafikken. Prosjektet er opprettet for å gi et helhetlig trafiksikkerhetsopplegg med en pedagogisk forankring hvor elevene selv kan medvirke til innholdet. Det innebærer at «elevene ikke passivt tar imot informasjon, men gjennom sine og medelevers aktiviteter selv konstruerer sine og hverandres holdninger og atferd». Utvalgte elever blir engasjert som ambassadører for trafiksikkerhet på egen skole.

Prosjektet er organisert slik at det ikke krever for mye tid, forberedelser og ressurser fra skolene. Samtidig er det i tråd med kompetansemålene. Rollen som trafiksikkerhetsambassadør innebærer å gjennomføre tre obligatoriske aktiviteter, mens ytterligere tre aktiviteter er valgfrie. De obligatoriske aktivitetene følger en fast struktur og har variert noe opp gjennom årene. Slik oppnås en lokal tilpasning som gjør innholdet relevant.

Eksempler på god praksis

EKSEMPLER TIL PRINSIPP 3 Trafikkopplæringen har strategiske og operasjonelle mål

Skisse for innhold og progresjon i trafikkopplæringen fra barnehage til videregående.

ALDER	INNHold I TRAFIKKOPPLÆRING I BARNEHAGE OG SKOLE
Barnehagen	Trygghet og synlighet <ul style="list-style-type: none">Fotgjenger – gå sammen med voksne, gå på fortau eller i venstre veikant, krysse veien på de tryggeste stedene (lys, gangfelt, steder med god sikt), bruke refleks.Passasjer i bil eller buss/taxi – bruke sikkerhetsutstyr riktig, rutiner ved av- og påstigning og ved porten til barnehagen.
1.-2. trinn	Grunnleggende ferdigheter og ansvar <ul style="list-style-type: none">Fotgjenger – bruke nærmiljøet, gå i trafikken med gradvis mer ansvar, gå på fortau, gangvei eller i venstre veikant, krysse veien på de tryggeste stedene (lys, gangfelt, steder med god sikt), lære aktuelle trafikkregler og skilt, bruke refleks.Syklist – trene på basisferdigheter i områder med ingen eller lite trafikk, bruke sykkelhjelmer.Passasjer i bil eller buss/taxi – bruke sikkerhetsutstyr riktig, rutiner ved av- og påstigning og ved skoleporten.
3.-4. trinn	Økt selvstendighet, forståelse og sikkerhet <ul style="list-style-type: none">Fotgjenger – forstå og følge regler, overføre kunnskap fra en kjent til en ukjent situasjon.Syklist – trene på ferdigheter i områder med lite trafikk, velge de tryggeste stedene å sykle, sykle på høyre side av veien, gi tegn, bruke sykkelhjelmer.Passasjer i bil eller buss/taxi – bruke sikkerhetsutstyr riktig, rutiner ved av- og påstigning og ved skoleporten.
5.-7. trinn	Ansvar og rollemodell <ul style="list-style-type: none">Fotgjenger – forstå og følge regler, være gode rollemodeller for andre barn.Syklist – trene på ferdigheter i blandet trafikk, velge de tryggeste stedene å sykle, sykkelens utstyr, forstå og følge regler, bruke sykkelhjelmer, velge aktiv og sikker transportform.Passasjer i bil eller buss/taxi – bruke bilbelte riktig, rutiner ved av- og påstigning og ved skoleporten.

3

Skissen må tilpasses lokale forhold og barnas forutsetninger.

ALDER	INNHold I TRAFIKKOPPLÆRING I BARNEHAGE OG SKOLE
8.-10. trinn	Trafikk som samspill og risikoforståelse <ul style="list-style-type: none">Forstå og følge trafikkregler, trafikken som samspill.Trafikksikkerhet, bærekraft og folkehelse, førstehjelp, sikker og aktiv transport.Risikoforståelse av fart, rus og oppmerksomhet.Forstå hvorfor det er viktig å bruke sikkerhetsutstyr som refleks, sykkelhjelmer og bilbelte.
Vg1-Vg2	Ansvarlige valg og nye trafikantholder <ul style="list-style-type: none">Drøfte på hvilke måter risikoområder som fart, rus, oppmerksomhet og sikring påvirker egen og andres sikkerhet.Ha kunnskap om risikofaktorer ved relevante trafikantholder og kjøretøygrupper.Vite hvordan de skal sikre seg selv og andre i trafikken.Kunne ta bevisste valg om transportformer, egen sikkerhet og helse.
Vg3	Trygghet i overgangen til voksenlivet <ul style="list-style-type: none">Diskutere hvordan personlig ansvar og holdninger påvirker trafikkadferd og sikkerhet.Se sammenheng mellom personlig trygghet, folkehelse og bærekraftig mobilitet.Samarbeide om og bidra til trygg feiring for alle avgangselever.
Lærlinger	Trafikksikkerhet som en del av arbeidslivet <ul style="list-style-type: none">Forstå at trafikksikkerhet er en naturlig del av HMS-arbeidet i alle virksomheter.Være bevisst på hvordan vi kan redusere risikoen for å skade oss selv eller andre i trafikken.Arbeide med holdninger som støtter sikkerhet i trafikken.

ANSVAR OG STØTTE

PRINSIPPER

- 4 Barnehager og skoler tar ansvar og får støtte til å drive god trafikkopplæring
- 5 Trafikkopplæring inngår i lokale årsplaner i barnehager og skoler.
- 6 Barnehager og skoler har gode rutiner for å følge opp og rullere planer.

ANBEFALINGER – barnehage- og skolenivå

- Barnehage- og skoleeier tar ansvar for å legge til rette og følge opp planer og praksis.
- Barnehagens og skolens ledelse tar ansvar for at alle får trafikkopplæring og for å sikre veiledning og oppfølging. Følg med på tilbud om kurs og nettverksmøter.
- Den enkelte lærer har ansvar for at planer følges opp i praksis med god trafikkopplæring, sikkerhetsrutiner og foreldresamarbeid.
- Alle barnehager og skoler skal ha en årsplan som viser hvordan de arbeider med trafikkopplæring og trafiksikkerhet. Planen beskriver opplæringen og rutiner for sikkerhet på turer.
- Følg anbefalte læringsprinsipper som bygger på barns og unges medvirkning, et godt foreldresamarbeid, følge årstidene, finne trygge steder å øve i trafikken, skape gode vaner, gå fra det konkrete til det generelle og abstrakte, sikre progresjon. Grunnleggende trafikregler inngår i opplæringen, men oppgaver må også åpne opp for refleksjon.
- Planer for trafikkopplæring og trafiksikkerhet må være kjent for alle og revideres med jevne mellomrom.
- Hver skole og barnehage bør ha en kontaktlærer for trafikk som har ansvar for planer, samarbeid og informasjon.
- Trafikk skal være et tema på foreldremøter, og det skal sikres god informasjonsflyt mellom FAU, ledelse og øvrige ansatte.

Eksempler på god praksis

EKSEMPLER TIL PRINSIPP 4 Barnehager og skoler tar ansvar og får støtte til å drive trafikkopplæring

Kurs for barnehageansatte

Trygg Trafikk har kurs som gir grundig innføring i hvordan de ansatte kan ta ansvar for sikkerhet og trafikkopplæring i barnehagen, inklusive trafiksikkerhet som tema i foreldresamarbeidet. Innholdet er knyttet til rammeplan for barnehagen og forskrift om miljørettet helsevern. Sitater fra deltakere på kurs:

// Etter å ha vært på kurs med Trygg Trafikk, har vi nå innført at vi har trafiksikkerhet som tema på årets første foreldremøte.

// Jeg var ikke klar over at trafikkopplæring er et tema i rammeplanen. Takk for at dette ble løftet frem.

Valgfaget trafikk på ungdomstrinnet

Valgfaget trafikk ved Ottestad ungdomsskole drives av engasjerte lærere som ved «ved hjelp av læringsressurser, kunnskap og kreativitet» har gjort faget «både morsomt, praktisk og interessant», som FTU uttrykte det da skolen fikk fylkets trafiksikkerhetspris 2023. Lærerne selv sier:

// Trafikk er et veldig fint fag å undervise i. Mange elever som gjerne er skoleleie, blomstrer i dette faget og elsker det av hele sitt hjerte. De får høy måloppnåelse i absolutt alt fordi de engasjerer seg mye. Faget burde vært over alt fordi det skaper gode holdninger.

Valgfaget trafikk skal bidra til å nå nullvisjonen. Skolen kan tilrettelegge for at elever på 9. og 10. trinn tar deler av trafikalt grunnkurs i tråd med trafikkopplæringsforskriften og følger kravene som settes til opplæringen. Valgfaget skal bidra til at elevene utvikler evne til kritisk tenkning og gode holdninger i trafikken. Det handler om at elevene får respekt for regler og etisk bevissthet rundt samspillet i trafikken. Forståelse av bærekraftig utvikling av morgendagens transportformer er en del av faget.

5

Eksempler på hvordan trafikkopplæring kan inngå i skolens lokale årsplaner. Vi henviser til anbefalte læringsprinsipper.

Eksempler på god praksis

EKSEMPLER TIL PRINSIPP 5 Trafikkopplæring inngår i lokale årsplaner i barnehager og skoler

Lokal årsplan fra barne- og ungdomstrinnet

Mannaldalen skole ligger i Kåfjord kommune i Troms. I sin trafikk-sikkerhetsplan skriver de at skolen har hatt 75-90 elever de siste 10 årene. 85 prosent av dem har tilbud om helårig skoleskyss etter enkeltvedtak på grunn av farlig skolevei. Elevene kommer fra et vidt område. De ferdes på europa-, fylkes- og kommunal skolevei, og skoleveien mangler busslommer og skiltede holdeplasser for buss. Til tross for tilbud om skolebuss velger flere elever å ta seg til skolen på sykkel, spark eller til fots når forholdene tillater det. Noen elever blir kjørt til skolen av foresatte. Skolen brukes også flittig til fritidsaktiviteter etter skoletid.

Planen innledes med et kapittel om trafikk-sikkerhet og kompetansemålene i læreplanen LK20. Det poengteres at det er viktig med samarbeid mellom skole og hjem, og at det er foreldrene som har hovedansvaret for barnets oppdragelse og utvikling. Derfor er det viktig at skolen har et godt og formalisert samarbeid med FAU, noe som også trekkes inn i en god trafikkopplæring. I planen henviser de til overordnet del, kompetansemålene og hva de legger i grunnleggende ferdigheter i trafikkopplæringen.

Gode rutiner med hjertesoner på barnetrinnet

Sitat fra Lier kommune:

// Hjertesone er et samarbeidsprosjekt om trygg og aktiv skolevei. Det etableres et område rundt skolen der man tilrettelegger bedre for gående og syklende (myke trafikanter), samtidig som man forsøker å redusere biltrafikken. En hjertesone rundt skolen gjør det sikrere for elevene å gå eller sykle. Barn som kjøres, slippes av på bestemte stopp- og hentesteder utenfor hjertesonen, kalt droppsoner.

Lier kommune har en helhetlig og strukturert inngang til prosjekt Hjertesone. Det er en tydelig rød tråd mellom overordnede kommunale planer og den enkelte skoles plan for arbeidet med hjertesonen.

LÆRINGSPRINSIPPER

Barn og unge medvirker

- Trafikkopplæringen må tilpasses barns forutsetninger og utfordringer.
- Læringsutbyttet øker når barna og de unge selv får medvirke og gjøre sine egne erfaringer.

Foreldresamarbeid

- Foreldrene har hovedansvaret, og opplæringen må bygge på et godt foreldresamarbeid.
- Voksne er forbilder, og den viktigste læringen skjer hver gang barn er ute i trafikken. Tidlig start skaper gode vaner for trygg, aktiv og bærekraftig transport.

Praktisk trening i nærmiljøet

- Bruk nærmiljøet, følg årstidene ta opp det som er aktuelt.
- Finn trygge steder å øve i trafikken. Den korteste veien er ikke alltid den tryggeste.

Progresjon

- Gå fra det konkrete for de yngste til det mer generelle og abstrakte.
- Sikre progresjon ved å gå fra det å kunne gjengi eller oppfatte noe, til å anvende og beherske det.

Refleksjon og samarbeid

- Grunnleggende trafikkregler inngår i opplæringen, men oppgaver må også åpne opp for refleksjon, for eksempel å finne en trygg vei mellom to steder, ta stilling til påstander eller sammenligne undersøkelser elevene selv har gjort.
- Trafikk er samspill. Individuelle oppgaver bør kombineres med samarbeidsoppgaver.

Eksempler på god praksis

EKSEMPLER TIL PRINSIPP 6 Barnehager og skoler har gode rutiner for å følge opp og rullere planer

Prosjekt Hjertesone – tryggere vei

Målet er at flere barn skal sykle og gå trygt til skolen. En hjertesone er en mest mulig bilfri sone, der tiltak er tilpasset trafikken og forhold rundt hver enkelt skole. Lokalt utformes felles regler og tiltak som bidrar til mindre foreldrekjøring nærområdet. Aktører bak prosjektet er Foreldreutvalget for grunnopplæringen, Helsedirektoratet, Miljøagentene, politiet, Statens vegvesen, Syklistforeningen og Trygg Trafikk.

På oppdrag fra Trygg Trafikk gjennomførte Transportøkonomisk institutt en undersøkelse og utviklet et kunnskapsgrunnlag om virkninger av hjertesoner (TØI-rapport 2014–2024). Barnas trafikksikkerhet er den viktigste grunnen til at skoler innfører hjertesone.

Det er en sammenheng mellom prosjekt Hjertesone og status som Trafikksikker kommune. I undersøkelsen er 77 prosent av kommunene godkjent som Trafikksikker kommune, hvor 6 av 10 oppga at hjertesone er innført i forbindelse med arbeidet med å bli godkjent. På de fleste skolene er hjertesone godt forankret i skoleledelsen og FAU – med konkrete mål for hjertesonearbeidet. Resultatene tyder på at hjertesoner påvirker trafikkkulturen blant

foresatte. Det er signifikante forskjeller mellom hjertesoneskoler og skoler som ikke har innført tiltak for hva som anses som normale måter å hente og levere på. Det er indikasjoner på at tiltaket har medført endrede reisevaner blant foresatte og elever.

Mer systematikk, større bevissthet og bedre trafikkkultur

Over halvparten av skolene rapporterer at hjertesonen bidrar til mer systematisk trafikksikkerhetsarbeid og større bevissthet rundt trafikksikkerhet blant foresatte, ansatte og elever. Mye tyder på at hjertesone er et godt tiltak for å påvirke trafikkkulturen i området rundt skolen.

Elevmedvirkning og felles aktiviteter fremmer engasjement og eierskap. Holdningsskapende tiltak som sykkel- og gåkonkurranser, refleksdager og synlige trafikkvakter ute ved skolen er nevnt som virkningsfulle for å fremme sikre og sunne reisevaner. Engasjement fra skolens ledelse, spesielt rektor, er essensielt for å gi tiltaket legitimitet.

Rammebetingelser, som infrastruktur og trafikforhold, er premissgivende for kvaliteten på implementeringen. At den fysiske utformingen av hjertesonen oppleves god, synes også å ha betydning for hvor godt man lykkes med det holdningsskapende arbeidet.

Trafikksikker kommune og Trafikksikker fylkeskommune

Kommunene har ansvar for å forebygge ulykker, også i trafikken. Lover og forskrifter gir pålegg om å arbeide systematisk med forebyggende arbeid i alle sektorer. Trafikksikkerhet hører inn under samferdsel, men virkemidler finnes også hos sektorer med ansvar for helse, utdanning, idrett og kultur. Fysiske tiltak er viktig, men trafikantenes atferd må også påvirkes.

For å bistå kommunene har Trygg Trafikk, i samarbeid med fylkeskommunene, utviklet en godkjenningsordning kalt Trafikksikker kommune og Trafikksikker fylkeskommune. Å bli godkjent er et kvalitetsstempel. Det viser at kommunen arbeider godt, målbevisst og helhetlig med trafikksikkerhet.

TØI har kartlagt effekten av å bli godkjent som Trafikksikker kommune (TØI-rapport 1853/2021). Studien viser svært positive effekter på

- trafikksikkerhetskultur
- eget fokus på trafikksikkerhet i arbeidet
- egen trafikksikkerhetsatferd.

De ansatte kunne vise til positive følger for trafikksikkerhetskulturen på arbeidsplassen: Søkelyset på trafikksikkerhet hadde økt bevisstheten om temaet hos

- nærmeste leder (67 % enig)
- hos kolleger (62 % enig)

– og det hadde blitt lettere å ta opp spørsmål om trafikksikkerhet på arbeidsplassen (58 % enig).

hjertesone

trafikksikker

HØY KVALITET

PRINSIPPER

- 7** Trafikkopplæringen er kunnskapsbasert og oppdatert.
- 8** Trafikkopplæringen har klare mål.
- 9** Elevenes selvinnsett og egenvurdering inngår i opplæringen.

ANBEFALINGER

- Bruk oppdaterte læringsressurser fra troverdige kilder. Tilpass opplæringen til eget arbeid. Vurder om eksisterende tiltak bør fornyes og forbedres.
- Sikre klare roller og ansvarsfordeling i den enkelte barnehage og skole. Del ny kunnskap og erfaringer fra praksis.
- Bruk anerkjente kvalitetsstandarder og modeller når lokale tiltak utvikles.
- Still kvalitetskrav til læringsressursene som brukes og søk støtte i relevante fagmiljøer.
- La elevene delta aktivt, utforske og forklare. Elevenes egenvurdering skal inngå i læringen, og de skal få råd om hvordan de kan arbeide videre for å øke kompetansen.

OMRÅDE
3

Eksempler på god praksis

7
Eksempler på ny kunnskap om risiko-
forståelse og vurderingsevne.

EKSEMPLER TIL PRINSIPP 7 Trafikkopplæringen er kunnskapsbasert og oppdatert

Forskning om barns risikoforståelse, fotgjengere 7–9 år
Virtual Risk Management (ViRMa) er et forskningsprosjekt i regi av Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning med flere som ser på barns fysiske og risikofylte lek som skade-forebygging. De tar utgangspunkt i at den risikofylte leken er verdifull for å lære å håndtere farer, og at voksnes velmente begrensninger av den frie leken på sikt kan gå utover barns risikoforståelse. Målet med ViRMa er å øke forståelsen for hvordan barn utvikler kompetanse i risikovurdering og -håndtering. Et av scenariene i prosjektet er at barn i 7–9-årsalderen skal krysse en trafikkert vei. De måler barnas blikk (eye tracking) og bevegelser (motion capturing).

Forskning på oppmerksomhet og risiko – sykkelopplæring
Barn, oppmerksomhet og sykling er et forskningsprosjekt i regi av SINTEF på oppdrag fra Trygg Trafikk. Hovedmålet var å utvikle, prøve ut og evaluere en ny modell for trafikkopplæring på sykkel basert på det vitenskapelige konseptet Mind, Brain and Education. Her utnyttes samspillet mellom nevro-vitenskap, psykologi og pedagogikk. Opplæringsmodellen er forankret i kunnskap om hjernens utvikling av kognitive kart som basis for navigering og episodisk hukommelse. Den ble prøvd ut med eksperiment- og kontrollgrupper, til sammen 60 barn på 5. trinn. Resultatene viser at den nye opplæringsmodellen bedrer elevenes oppmerksomhet og risikopersepsjon betydelig sammenlignet med den tradisjonelle modellen. I forordet til SINTEF-rapport 2021: 01452 står det: Dette gir Trygg Trafikk et vitenskapelig forankret grunnlag for trafikkopplæring på sykkel blant barn.

Trafikkopplæring på sykkel i barnetrinnet – fra forskning til praksis

Da forskningsprosjektet Barn, oppmerksomhet og sykling Cble ferdigstilt, var det et godt grunnlag for Trygg Trafikk til å videreutvikle trafikkopplæringen på sykkel i samarbeid med SINTEF og Nord universitet. Fylkeskommunene i tidligere Sør-Trøndelag, Østfold og Nordland deltar. Målet for prosjektet er at lærere får kunnskap og ferdigheter til å gjennomføre oppmerksomhetstrening på sykkel. Lærerne skal da kunne påvirke elevene slik at det er mulig å se endringer i atferd i utvalgte risikosituasjoner i trafikken. Nye læringsressurser prøves ut og skal inngå i Sykkeldyktig.

Oppmerksomhet som tema i videregående skole

Oppmerksomhet er et sammensatt og viktig tema. Ett av flere relevante forhold er såkalte distraksjonsfaktorer. Det er vanlig å skille mellom motorisk, visuell, auditiv og kognitiv distraksjon (blant annet oppsummert i rapporten Jeg så ham ikke: Temanalyse av uoppmerksomhet ved dødsulykker i trafikken, 2016). En kampanje der relevante budskap til disse distraksjonsfaktorene vurderes, er KONS for videregående skoler i Vestland. I kampanjen blir begrepene køyre, høyre, sjå og konse introdusert som varianter av henholdsvis motorisk, visuell, auditiv og kognitive distraksjonsfaktorer. Kampanjen skal tilbys alle videregående skoler i Vestland, gå over tid og er et samarbeid mellom Vestland fylkeskommune og Trygg Trafikk.

8

Eksemplene viser hvordan målrettede tiltak kan utvikles i samarbeid med ungdom.

Eksempler på god praksis

EKSEMPLER TIL PRINSIPP 8 Trafikkopplæringen har klare mål

Generasjon Z og Alfa – hvordan når vi dem?

Ulykkesstatistikken er høyere for ungdom enn for andre. Målgruppen befinner seg over hele landet og benytter ulike fremkomstmidler. De yngste nås på ungdomsskole eller videregående, men fritid, venner og sosiale medier påvirker valg de tar i større grad. Det å leve her og nå og utvide horisonten er viktige drivere.

Flere aktører arbeider systematisk og målrettet. For å sikre god kunnskap om ungdom gjennomførte Trygg Trafikk en undersøkelse rettet mot ungdom (2023) – basert på en tilsvarende i Danmark. Trender og vaner er hensyntatt. En kampanje er lansert for og med ungdom i sosiale medier. Via fortellinger og intervjuer med influensere fra ulike kulturer får gutter og jenter episoder de kan kjenne seg igjen i når det gjelder rus, fart og uoppmerksomhet. Klipp fra kampanjen brukes i undervisning på de to første trinnene i videregående skole for å skape refleksjoner og dialog mellom ungdommene.

Ung i trafikken

Ung i trafikken er trafikksikkerhetsorganisasjonen for unge mellom 15 og 26 år. De får hjelp med å ta gode valg i trafikken knyttet til rus, fart, uoppmerksomhet og mikromobilitet. Det forebyggende arbeidet speiles gjennom kampanjer og prosjekter med hovedvekt på ung til ung-formidling.

Årlig arrangeres konkurranser og kampanjer der ungdom selv får bidra. Eksempler er årlig strykemerkekampanje rettet mot russ kalt #EDRUSJÅFØR og DeathTrip – en landsdekkende konkurranse hvor over tusen elever konkurrerer om å lage den beste holdningskampanjen mot ruskjøring. Prosjektansvarlig er Ung i trafikken – med støtte fra Helsedirektoratet. Organisasjonen får også støtte til en rekke prosjekter fra Samferdselsdepartementet.

9

Elevene engasjeres, får utforske, forklare og utvide forståelsen – og egenvurdering inngår som en del av læringsprosessen.

EKSEMPLER TIL PRINSIPP 9 Elevens selvinnsett og egen-evaluering inngår i opplæringen

Veivalg – tverrfaglig opplæring for 10. trinn

Veivalg er et undervisningsopplegg i regi av Norsk vegmuseum og Trygg Trafikk. Det faglige innholdet er koblet til risikoområdene fart, rus, oppmerksomhet og sikring. Stoffet er relevant for læreplaner på ungdomstrinnet og det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring. Oppgavene innebærer at elevene reflekterer over etiske problemstillinger i trafikale situasjoner. Likhetstrekket ved flere av metodene er en problembasert tilnærming der arbeid individuelt og i grupper kombineres. Oppgavene løses i nærområdet eller i klasserommet. Elevene blir engasjert med en spørsmålsrunde før kurset, underveis og i en oppsummering til slutt. Dette skaper rom for å reflektere over egen læring.

KROPPSØVING

Forvalte helsen på en måte som gagnar den enkelte. Lære å ta gode valg for egen og andres helse gjennom livet.

Forankring i det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring

SAMFUNNSFAG

Gjøre gode valg i livet og håndtere problemer. Gi perspektiv på hva et godt liv kan være.

NATURFAG

Ivareta sin egen fysiske og psykiske helse. Ta gode og ansvarlige valg for helse, miljø og sikkerhet i både fritid og arbeidsliv.

Sitat fra en lærer ved Vardal ungdomsskole:

// Jeg tenker at som læreren deres, så handler det om å bevisstgjøre dem på ting de utsettes for hver dag, og da er trafikken en stor og naturlig del av det. I hvert fall i tiende klasse når de står overfor de valgene de tar nå.

Sitat fra en elev ved samme skole:

// Når du hører ordet veivalg, kan det bety så mye. Så man blir mer interessert i hva det faktisk handler om.

Eksempler på god praksis

Læringsressurser basert på utforskende opplæring

Læringsressursen Underveis er et eksempel på hvordan elevene inviteres til å reflektere, undersøke, forklare og vurdere sin egen læring. Den såkalte 5E-modellen gir et godt utgangspunkt:

Engasjere

Skape undring og interesse, for eksempel gjennom en film som sammenligner kollisjoner uten setebelte med fall fra forskjellige høyder. Forkunnskaper og oppgaver avdekker læringsbehov.

Utforske

Legge til rette for at elevene undersøker og tar beslutninger, for eksempel gjennom oppgaver der elevene skal finne feil når det gjelder bruk av sikkerhetsutstyr.

Forklare

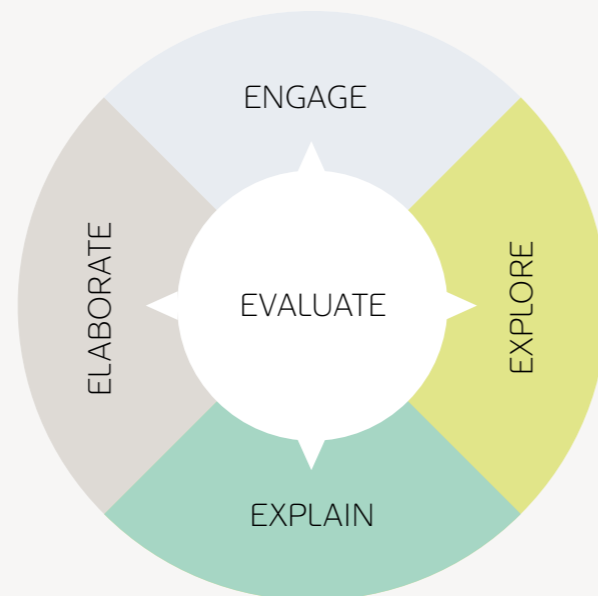
Læreren utfordrer og supplerer kunnskapen. På den måten bygges det bro mellom elevenes forkunnskap og ny kunnskap.

Utvide

Neste skritt er å generalisere slik at elevene kan anvende kunnskapen, for eksempel gjennom kollisjonskalkulator der elevene legger inn en selvvalgt fart og vekten av et objekt (mobiltelefon, flaske e.l.) og ser hvilke krefter som virker.

Vurdere

Alle fasene av læringen inngår i prosessen. Elevene og læreren vurderer læringsutbyttet.

5E-modellen ble utviklet i USA og er videreutviklet i Norge av Naturfagsenteret. Den ble tatt i bruk i trafikksikkerhetsarbeidet gjennom Trygg Trafikks modell for atferdspåvirkning (2017).

MOTIVASJON, DELTAKELSE OG KOMPETANSE

PRINSIPPER

- 10** Barn og unge deltar aktivt med rett til å medvirke

ANBEFALINGER

Tiltak som kan styrke barns egenstyrte mobilitet (kilde TØI-rapport 1864/2021, utdrag)

- Utvide bruken av hjertesoner, prioritere myke trafikanter, lage trygge uteområder for lek og fysisk aktivitet, tilrettelegge for utlån av sykler og arealer for sykkeltraining.
- Forbedre det offentlige transporttilbudet.
- Inkludere og prioritere tiltak som sikrer egenstyrt aktivitet og arealer til dette i kommunale områdeplaner samt ved kompetanseutvikling, bemanning og finansiering.
- Utarbeide egne deler for barn (Barne-RVU) i de nasjonale reisevaneundersøkelsene (RVU) og utvide satsingen på egne barnestudier som kan supplere Barne-RVU – for eksempel Barnetråkk.

Anbefalinger til barnehager, skoler og ungdomsråd

- La barna i barnehagen få mulighet til å delta i planlegging av turer utenfor barnehagens område og bruk av nærmiljøet.
- Bruk elevrådet i det systematiske arbeidet for helse, miljø og sikkerhet ved skolen, inklusive for skolefritidsordningen.

PRINSIPPER

- 11** Foreldre, organisasjoner og andre aktører støtter og deltar.
- 12** Studenter og lærere har et godt grunnlag for å gi barn og unge trafikkopplæring.

ANBEFALINGER

- Engasjer ungdom i temaet trafiksikkerhet gjennom deltakelse og planlegging av innsatser både i skole og fritid.
- Barnehage og skole er sentrale aktører, men foreldre, organisasjoner og andre aktører må støtte trafiksikkerhetsarbeidet og ta ansvar.
- God trafikkopplæring forutsetter kompetente lærerne, de bør få faglig påfyll ved å delta på kurs og i nettverksmøter.
- Studiesteder som tilbyr lærerutdanning, bør gi studentene grunnleggende kunnskap om trafikkopplæring.

Eksempler på god praksis

EKSEMPEL TIL PRINSIPP 10 Barn og unge deltar aktivt med rett til å medvirke

Trafikk som tema i ungdomsråd

Kommunale ungdomsråd er et medvirkningsorgan hvor ungdom kan engasjere seg. Ungdomsrådet har rett til å uttale seg i alle saker som gjelder barn og ungdom i kommunen og fylkeskommunen, også når det handler om trafiksikkerhet.

Når det skal bygges nye skoler eller gamle skoler skal bygges om, bør ungdomsrådet være med å finne gode løsninger for hvordan trafiksikkerheten kan ivaretas best mulig. Ungdomsråd kan være med å kartlegge trafikkforholdene og foreslå tiltak i sin kommune.

Colourbox

10

Eksempler på å involvere ungdom i problemstillinger rundt trafiksikkerhet.

11

Eksempler på hvordan foreldre kan bidra i et samarbeid med skolen om trafiksikkerhet.

EKSEMPLER TIL PRINSIPP 11 Foreldre, organisasjoner og andre aktører støtter og deltar

Foreldre og organisasjoner i samarbeid med skolen – hjertesoner i barnetrinnet

Tiltakskatalog for transport og miljø (TØI) har en artikkel om hjertesoner rundt skoler. Hvilke tiltak som innføres ved disse skolene varierer ut fra hvilke mål og behov skolene har, og hva som er mulig å gjennomføre. Vanlige opplæringstiltak er reflekskampanjer, gå- og sykkelkonkurranser, trafikkvakter og registrering av barnetråkk. Evaluering av et kommunalt tiltak i Bergen viser følgende faktorer for å lykkes:

- først kartlegge lokale trafikkforhold og behov
- lage klare rammer og mål
- organisere med en egen arbeidsgruppe
- rektor og skoleledelsen deltar i prosjektet

Sora

Foreldreutvalget
for grunnopplæringen

Eksempler på god praksis

Hvordan kan foreldre bidra?

Sitat fra FUG:

Barnas trafikk sikkerhet er et felles ansvar. Både politikere og administrasjon i kommuner og fylkeskommuner samt skoler og foreldre kan bidra. Barna skal lære å ferdes på en trygg måte i trafikken, voksne skal ha forståelse for og riktige holdninger til barns trafikk sikkerhet og myndighetene skal sørge for at veier og infrastruktur ivaretar hensynet til barn som er på skolen, eller på vei til og fra skolen.

Nedenfor har vi satt opp forslag til hva FAU kan gjøre i arbeidet med trafikk sikkerhet. Trygg Trafikk har nettsider og brosjyrer rettet mot foreldre og lærere om trafikk opplæring og trafikk sikkerhet i skolen. Statens vegvesen har laget et hefte om attraktiv skolevei.

- Ta initiativ til holdningskampanjer, temauker eller lignende tiltak som setter søkelyset på for eksempel bruk av refleks, foreldres trafikk atferd og å gå til skolen.
- Ta initiativ til og samarbeid med kommune og skole om å lage en hjertesone rundt skolen.
- Be kommunen søke godkjenning som Trafikk sikker kommune, Trafikk sikker skole eller følg med på om kommunen oppfyller kriteriene dersom den er godkjent allerede.
- Samarbeid med skolen om felles regler for å sykle til og fra skolen.
- Ta opp trafikk sikkerhet som tema på foreldremøter.
- Følg med på kommunens planverk for trafikk sikkerhet.
- Arbeid for trafikk sikkerhetstiltak i skolens nærområde som lavere fartsgrense, endring av kjøremønster, oppsetting av skilt og fartsdempende tiltak.
- Søk om tilskudd til trafikk sikkerhetstiltak, gjerne i samarbeid med skole og skoleeier.

Ta initiativ

Lage felles regler

Følge opp

Hvordan kan organisasjoner bidra?

Verdifull transportkampanje er en tilskuddsordning i Færder kommune i Vestfold. Den er opprettet for å bidra til trafikk sikkerhet hos medlemmer, ledere, trenere og foreldre som er tilknyttet lag og foreninger. De begrunner ordningen med at deres virksomhet innebærer mye transport til treninger, øvelser, konkurranser, samlinger og stevner.

- Utøvere og medlemmer er det mest verdifulle dere har.
- Trafikk sikkerhet er skadeforebyggende.
- Klare holdninger til trafikk sikkerhet skaper trygghet.
- Det styrker omdømmet til laget/foreningen.

De har også laget forslag til reisepolicy og viser hvilke foreninger som har fått godkjent arbeidet sitt for trafikk sikkerhet.

EKSEMPEL TIL PRINSIPP 12 Studenter og lærere har et godt grunnlag for å gi barn og unge trafikk opplæring.

Studiesteder med lærerutdanning som gir grunnlag for trafikk opplæring

Flere universiteter og høyskoler tilbyr kurs der studentene får innføring i hvordan de kan arbeide med trafikk opplæring og trafikk sikkerhet i barnehage og skole. Studentene får prøve seg på oppgaver de kan gi til sine fremtidige elever. Sitat fra to studenter:

// Det har allerede vært veldig nyttig. Hvis ikke jeg hadde lært det her i dag, vet jeg ikke hvor vi skulle ha lært det, sier en student som går første året på grunnskolelærerutdanningen 1-7.

// Jeg har lært hvor viktig det er å forberede seg og at en god dialog med elevene før vi skal ut i trafikken, er god planlegging som jeg ikke hadde tenkt på før.

Praktisere

Forebygge

Internasjonale forpliktelser

Land i Europa har ved flere anledninger forpliktet seg til å gi opplæring i trafiksikkerhet:

Barnekonvensjonen

FNs barnekonvensjon er en internasjonal avtale om barns rettigheter. Den gir alle barn og unge under 18 år rett til å ha en trygg og god oppvekst, uansett hvem de er og hvor de bor.

Wien-konvensjonen (UN)

De aller fleste europeiske land har undertegnet UN-konvensjonen om veitrafikk (også kalt Wien-konvensjonen av 1968) og har dermed forpliktet seg til å gi opplæring i trafiksikkerhet til alle. «Artikkel 3 (5a). Kontraktspartene vil treffe nødvendige tiltak for å sikre at trafikkopplæring gis på systematisk og kontinuerlig grunnlag, særlig i skoler på alle klassetrinn.»

Mål for bærekraftig utvikling (FN)

I FNs mål for bærekraftig utvikling er det fastsatt mål for forbedring av trafiksikkerhet (mål 3.6), bærekraftig ferdsel i byområder (mål 11.2), og opplæring (mål 4, særlig mål 4.7) for å sikre at alle elever får den kunnskapen og de ferdighetene som er nødvendig for å fremme bærekraftig utvikling.

Valletta-erklæringen om trafiksikkerhet (EU)

I mai 2017 forpliktet transportministrene i EU-medlemsstatene seg til å fremme, sammen med Europakommisjonen, en trafiksikkerhetskultur for hele Europa basert på felles verdier. Trafikantenes atferd skal forbedres ved kontinuerlig og effektiv opplæring og trening rettet mot ulike grupper.

LEARN!

LEARN! (Leveraging Education to Advance Road Safety Now!) er et prosjekt i regi av European Transport Safety Council (ETSC), Fundación MAPFRE og Flemish Foundation for Traffic Knowledge (VSV). Prosjektet har som mål å forbedre kvaliteten på trafikk- og mobilitetsopplæringen i Europa ved å gi informasjon, verktøy og ressurser til utdanningsekspertene samt politiske anbefalinger til beslutningstakere.

Barn og unge har rett til å vokse opp trygt, og trafiksikkerhet bør derfor være en viktig og naturlig del av hverdagen deres.

Den første rapporten beskriver status for trafikk- og mobilitetsopplæring i Europa. Tilbudet varierer mye, og de fleste land oppfyller ikke sine forpliktelser om å tilby slik utdanning på en systematisk og kontinuerlig basis, spesielt i skoler på alle nivåer.

■ Rapporten Key Principles inneholder 17 anbefalinger som bør iverksettes i alle land for å sikre at barn og unge får trafikk- og mobilitetsopplæring av høy kvalitet.

■ Manual er en prosjekthåndbok for å utvikle og evaluere aktiviteter og programmer for trafikk- og mobilitetsopplæringen. Den gir anbefalinger, kriterier og veiledning for å utvikle og gjennomføre gode pedagogiske aktiviteter.

■ LEARN! utgir Flash-publikasjoner, en serie korte rapporter som setter søkelyset på spesifikke sider ved trafikkopplæring. Én handler om bærekraft og mobilitet.

■ LEARN! organiserer arrangementer og webinarer der eksperter presenterer og diskuterer beste praksis og interessante prosjekter.

■ Alle ressurser i prosjektet er fritt tilgjengelig på LEARN!s nettsted: trafficsafetyeducation.eu/resources/

HENVISNINGER

Nasjonal transportplan og Barnas transportplan

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-14-20232024/id3030714/>

Trafikk- og mobilitetsopplæring står sentralt i arbeidet for at barn og unge skal kunne ferdes trygt i trafikken.

Samordning av trafikksikkerhetsarbeidet

Meld. St. 40 2015–2016 Trafikksikkerhetsarbeidet – samordning og organisering

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-40-20152016/id2513038/>

Meldingen redegjør for områder der forbedret tverrsektoriell samordning kan bidra til ytterligere forankring og målretting av trafikksikkerhetsarbeidet.

Trafikkopplæring er et av områdene som hevdes å ha et særlig potensial for styrking.

LEARN!

<https://www.trafficsafetyeducation.eu>

<https://etsc.eu/learn-key-principles-for-traffic-safety-and-mobility-education/>

Et internasjonalt prosjekt i regi av European Transport Safety Council (ETSC). Målet er å sikre opplæring til alle barn og ungdommer. Key Principles er en rapport fra prosjektet. «12 prinsipper for å lære barn og unge om trafikk og mobilitet» bygger på Key Principles Report tilpasset norske forhold.

Nasjonal tiltaksplan for trafikksikkerhet på vei

<https://www.regjeringen.no/contentassets/c91632e1e2a84454b72072c5d51bf517/nasjonal-tiltaksplan-for-ts-pa-vei-2022-2025-endelig.pdf>

Tiltaksplanen inneholder en rekke tiltak for å styrke trafikkopplæringens omfang og kvalitet. 12 prinsipper [...] er hjemlet i tiltaksplanen.

Trafikksikker kommune og Trafikksikker fylkeskommune

<https://www.tryggtrafikk.no/trafikksikker-kommune/>

Kommunene har ansvar for å forebygge trafikkulykker. Det er utviklet en godkjenningsordning som bygger på kriterier for kvalitet (evaluert).

Hjertesone

<https://www.tryggtrafikk.no/barnehage-og-skole/hjertesone-tryggere-skolevei/>

Hjertesone er et tverrsektorielt tiltak som skal bidra til at flere barn og unge kan gå og sykle til skolen (evaluert).

Prinsipp 1 Alle barn og unge får trafikkopplæring gjennom hele utdanningsløpet

Regional plan for mobilitet for Agder 2023-2033 – Sammen gjør vi reisen enkel, trygg og grønn

https://agderfk.no/_f/p1/i06d7f0ef-2320-4313-bbaa-ae185693c7fc/0_regional-plan-for-mobilitet-for-agder-2023-2033_endelig-utgave_redigert_okt23.pdf

Plan for grønn mobilitet og trafikksikkerhet 2019–2029 – Strand kommune i Rogaland

https://www.strand.kommune.no/_f/p-1/i883ca860-bab2-4309-81aa-7e43d2dd4fa4/stedsanalyse-vagen-grotnes.pdf

Prinsipp 2 Barnehagens og skolens planverk sikrer progresjon i trafikkopplæringen

Trafikkopplæringen i barnehagen og overgang barnehage–skole: <https://www.barnastrafikkclubb.no/>

Trafikkopplæring på sykkel, progresjon på barnetrinnet: <https://sykkeldyktig.no/>

Trafikkopplæring på ungdomstrinnet og i videregående opplæring: <https://www.tryggtrafikk.no/ung/>

Prinsipp 3 Trafikkopplæringen har strategiske og operasjonelle mål

Skisse for innhold og progresjon i trafikkopplæringen fra barnehage til videregående opplæring:

<https://www.tryggtrafikk.no/barnehage-og-skole/progresjon-i-trafikkopplaeringen/>

Prinsipp 4 Barnehager og skoler tar ansvar og får støtte til å drive trafikkopplæring

Kurs for barnehageansatte: <https://www.tryggtrafikk.no/kunnskap-om-trafikksikkerhet/kurs-og-arrangementer/kurs-for-ansatte-i-barnehage/>

Valgfaget trafikk: <https://www.tryggtrafikk.no/ung/ung/valgfaget-trafikk/>

Prinsipp 5 Trafikkopplæring inngår i lokale årsplaner i barnehager og skoler

Læringsprinsipper i trafikkopplæringen: <https://www.tryggtrafikk.no/barnehage-og-skole/progresjon-i-trafikkopplaeringen/>

Prinsipp 6 Barnehager og skoler har gode rutiner for å følge opp og rullere planer

Prosjekt Hjertesone, tryggere skolevei: <https://www.tryggtrafikk.no/barnehage-og-skole/hjertesone-tryggere-skolevei/>

Trafikksikker kommune og Trafikksikker fylkeskommune: <https://www.tryggtrafikk.no/trafikksikker-kommune/>

Prinsipp 7 Trafikkopplæringen er kunnskapsbasert og oppdatert

Forskning om barns risikoforståelse, fotgjengere 7–9 år:

<https://dmmh.no/prosjekter/virma-virtual-risk-management-exploring-effects-of-childhood-risk-experiences-through-innovative-methods>

Forskning på oppmerksomhet og risiko, sykkelopplæring på 5, trinn: <https://sintef.brage.unit.no/sintef-xmlui/handle/11250/2839061>

Trafikkopplæring på sykkel, fra forskning til praksis: <https://sintef.brage.unit.no/sintef-xmlui/handle/11250/2839061>

Oppmerksomhet som tema i videregående skole: <https://samferdsel.toi.no/forskning/den-livsfarlige-uoppmerksomheten-article33650-2205.html>

Prinsipp 8 Trafikkopplæringen har klare mål

Z og Alfa – hvordan når vi ungdom? <https://www.tryggtrafikk.no/ung/>

Ung i trafikken: <https://www.ungitrafikken.no/>

Prinsipp 9 Elevenes selvinnsett og egenvurdering inngår i opplæringen

<https://www.tryggtrafikk.no/ung/>

Prinsipp 10 Barn og unge deltar aktivt med rett til å medvirke

Trafikk som tema i ungdomsråd: <https://vimeo.com/910763557> <https://vimeo.com/manage/videos/910765561>

<https://www.tryggtrafikk.no/ung/ungdomsråd/>

Prinsipp 11 Foreldre, organisasjoner og andre aktører støtter og deltar

Foreldre og organisasjoner i samarbeid med skolen – hjertesoner i barnetrinnet

<https://www.tiltak.no/b-endre-transportmiddelfordeling/b-5-mobilitetsplanlegging-og-kampanjer/b-5-6/?highlight=hjertesone>

Hvordan kan foreldre bidra? Fra FUG: <https://foreldreutvalgene.no/fug/trafikksikkerhet/>

<https://www.tryggtrafikk.no/barnehage-og-skole/skole-og-trafikksikkerhet/informasjon-til-foreldre-og-laerere/>

Prinsipp 12 Studenter og lærere har et godt grunnlag for å gi barn og unge trafikkopplæring

Studiesteder med lærerutdanning som gir grunnlag for trafikkopplæring

<https://utdanning.no/yrker/beskrivelse/trafikklaerer>

TRAFIKKET & MOMENTET

udir.no

vegvesen.no

tryggtrafikk.no